Adam Smith: 250 yıl

Bundan 250 yıl önce , bu hafta Adam Smith, **Milletlerin Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir Araştırma adlı eserini** yayınladı ve ekonomi bilimini icat etti. 1000 sayfayı aşkın beş 'kitaptan' oluşan Milletlerin Zenginliği, klasik politik ekonominin 'eski ahit'i olarak kabul edilirken, 1819'da yazılan David Ricardo'nun **Ekonomi Prensipleri ise yeni ahit olarak değerlendirilebilir.**

Adam Smith, "laisser-faire" (serbest piyasa) ekonomisinin gurusu haline geldi; Chicago Üniversitesi'nden George Stigler ve Milton Friedman gibi ekonomistler, "serbest piyasa" için teorik akıl hocası olarak ona başvurdular. Margaret Thatcher gibi sağcı serbest piyasa politikacıları tarafından övüldü ve onları devletin ve hükümetin boyutunu küçültmeye ve sosyal örgütlenmenin her alanında "piyasanın yönetmesine" yönelik politikalar benimsemeye teşvik etti. Friedrich Hayek ve Avusturya serbest piyasa ekonomisi okulu gibi küresel serbest piyasa ekonomistleri de temel yaklaşımları için Smith'e başvuruyorlar. Hatta **İngiltere'de** onun adını taşıyan ve açık "serbest piyasa" ilkelerine dayalı ekonomik politika geliştirmeyi iddia eden bir "düşünce kuruluşu" bile var. Sloganı ise " *Serbest piyasaları kullanarak daha zengin, daha özgür, daha mutlu bir dünya yaratmak."*

Milletlerin Zenginliği adlı eserindeki en ünlü ifadesi, piyasanın sözde 'görünmez eli' hakkındadır: *"(Her birey) genel olarak, kamu yararını teşvik etmeyi amaçlamaz, ne de ne kadar teşvik ettiğini bilir... Sadece kendi güvenliğini amaçlar; ve bu endüstriyi, ürününün en büyük değere sahip olacağı şekilde yönlendirerek, sadece kendi kazancını amaçlar ve bu durumda, diğer birçok durumda olduğu gibi, görünmez bir el tarafından, niyetinin bir parçası olmayan bir amacı teşvik etmeye yönlendirilir."*

Smith burada, her birey kendi ekonomik faaliyetini sürdürürken, tüm bu bireysel eylemlerin birleşiminin, kendi kontrolü altında olmayan ancak 'görünmez bir şekilde' herkes için daha iyi bir sonuca yol açan bir üretim ve tüketim piyasası yarattığının farkında olmadığını savunuyor. Bunun ardında Smith'in büyük içgörüsü yatıyordu: modern endüstri, iş bölümüne dayanır; mal üretimi, insan emeğinin her aşamayı yapan işçiler yerine uzmanlaştığı ayrı parçalara bölündüğünde, verimlilik artar ve maliyetler ile fiyatlar düşer. Smith bize kapitalist üretimde iş bölümünün faydalarını anlatırken, Marx bize iş bölümünün karanlık tarafını anlatır: insanlığın yabancılaşması, yaratıcı çalışmayı angarya ve zahmete dönüştürür.

Smith'e göre, piyasada rekabet eden bireyler, herkes için faydalı bir sonuç ortaya koyacaktır. Ve buradan şu görüş doğdu: *"Tüketim, tüm üretimin tek amacı ve gayesidir; üreticinin çıkarları, ancak tüketicinin çıkarlarını desteklemek için gerekli olduğu ölçüde gözetilmelidir."* Bu, modern neoklasik ekonominin klasik temelidir: tüketicinin 'egemen' olduğu efsanesine dayanmaktadır. Marx daha sonra, 'egemen' olanın üretim olduğunu veya daha doğrusu, üretim araçlarının özel mülkiyetinin 'egemenliğinin', kapitalistlerin mülkiyeti olmayan emeği kâr amacıyla üretimde kullanmalarını sağladığını göstermiştir.

Smith, zamanında çok sayıda bulunan ve genellikle yozlaşmış, monarşik bir devlet tarafından kontrol edilen tekellere şiddetle karşıydı. Ona göre bu tekeller sanayiyi mahvediyor, girişimcilik ruhunu ve dolayısıyla verimliliği ve refahı azaltıyordu. Özellikle, ulusların ticaretlerini korumak ve ticareti genişletmek yerine fazlalık oluşturmak için kullandıkları uluslararası ticaret doktrini olan merkantilizme karşıydı. Korumacılığın neden her zaman kendi kendini baltaladığını şöyle açıkladı: *"Camlar, sıcak yataklar ve sıcak duvarlar sayesinde İskoçya'da çok iyi üzümler yetiştirilebilir ve bunlardan, en az aynı kalitede şarabın yabancı ülkelerden getirilmesinin maliyetinin yaklaşık otuz katına çok iyi şarap da yapılabilir. Sadece İskoçya'da bordo ve kırmızı şarap üretimini teşvik etmek için tüm yabancı şarapların ithalatını yasaklamak makul bir yasa olur mu?"*

Smith'in adını, devlet müdahalesi, tekeller ve sendikalardan arınmış piyasalara dayalı ana akım ekonominin babası olarak duyuran "Ulusların Zenginliği" adlı eseri olabilir. Ancak 1759'da "Ahlaki Duygular Teorisi" adlı daha önceki bir kitabını da yazmıştır. Bu iki kitabı da yakından okuyanlar, Smith'in devletin rolünü reddeden veya insan davranışının yalnızca maddi öz çıkarlar tarafından yönlendirildiğini düşünen ateşli bir serbest piyasa savunucusu olmadığını göreceklerdir. Smith'in devlete ve maddi çıkarların üzerinde ahlaki davranışa karşı olduğu, günümüz serbest piyasacıları tarafından yaratılmış bir efsanedir. Tam tersine. 1920'lerde yaşamış Chicago'lu ekonomist Jacob Viner durumu şöyle özetlemişti: *"Adam Smith, serbest piyasa ekonomisinin dogmatik bir savunucusu değildi. Hükümet için geniş ve esnek bir faaliyet alanı görüyordu ve hükümetin yetkinlik, dürüstlük ve kamu yararı standartlarını geliştirerek daha geniş sorumluluklara yönelmeye istekli olduğunu gösterirse, bunu daha da genişletmeye hazırdı. Bireysel özgürlük tezini sunmaya, hükümet aracılığıyla hizmet olanaklarını araştırmaktan daha fazla çaba harcadı. [Ancak] Smith, kişisel çıkar ve rekabetin bazen hizmet etmesi gereken kamu yararına ihanet ettiğini gördü ve bireylerin kendi başlarına yapmayacakları, yapamayacakları veya ancak kötü yapabilecekleri birçok görevi yerine getirmek için hükümete güvenmeye hazırdı. Serbest piyasa ekonomisinin her zaman iyi veya her zaman kötü olduğuna inanmıyordu. Bu, koşullara bağlıydı; ve Adam Smith, elinden geldiğince, bulabildiği tüm koşulları dikkate aldı."*

Köleliğe şiddetle karşıydı. *"Afrika kıyılarından gelen hiçbir zenci yoktur ki, aşağılık efendisinin ruhunun hayal bile edemeyeceği bir yüce gönüllülük derecesine sahip olmasın. Kader, insanlık üzerindeki egemenliğini, kahraman milletleri Avrupa hapishanelerinin çöplüğüne mahkum ettiğinde olduğundan daha acımasızca hiç uygulamamıştır."*

Marx, Milletlerin Zenginliği'ni yakından okumuştu. Smith'in emeğe dayalı bir değer teorisi geliştirmeye yönelik katkısını takdir etmişti. Smith şöyle demişti *: "Bu nedenle, kendi değerinde asla değişmeyen emek, tüm malların değerinin her zaman ve her yerde tahmin edilebileceği ve karşılaştırılabileceği nihai ve gerçek ölçüttür. Bu onların gerçek fiyatıdır; para ise nominal fiyatıdır."* Ancak Marx, Smith'i emek değer teorisindeki tutarsızlık nedeniyle eleştirdi; çünkü Smith, tüm değerin emek tarafından yaratılıp daha sonra toprak sahipleri ve kapitalistler tarafından *sahiplenilmesi yerine, 'üretim faktörlerine' yani toprak sahiplerinden alınan kiraya, kapitalistlerden elde edilen kârlara ve emekten alınan ücretlere dayalı bir* değer teorisine geri dönmüştü . Üretim faktörleri teorisi günümüzde modern ana akım ekonomiye hakimdir ve emek değer teorisi rafa kaldırılmıştır. Marx'ın dediği gibi: *"Adam Smith'in çelişkileri önemlidir çünkü çözemediği, ancak kendisiyle çelişerek ortaya koyduğu sorunları içerir. Bu bağlamdaki doğru sezgisi, haleflerinin öğretisinin bir veya diğer yönüne dayanarak karşıt görüşler benimsemesiyle en iyi şekilde gösterilir." (* Artı Değer Teorileri I, 151)

Aslında Adam Smith, tutarlı bir serbest ticaret destekçisi değildi. Pozisyonu, o zamanki İngiliz ekonomisinin durumuna göre şekillenmişti. İngiltere, kolonileri ve diğer ülkeler arasındaki ticareti ve nakliyeyi düzenleyen Seyir Yasalarını destekledi; ancak bu yasalar, diğer seçenekler daha ucuz olsa bile malların İngiliz gemilerinde taşınmasını zorunlu kılıyordu. *"Savunma,* " diye yazdı Milletlerin Zenginliği adlı eserinde, " *zenginlikten çok daha önemlidir."* Arzu edilen güvenlik politikalarını "korumacılık" olarak kınamak konunun dışındaydı. Sonuçta, kapitalist devletin güvenliği ve hayatta kalması, uluslararası ticarette serbest piyasadan daha önemliydi. Bu, ABD emperyalist devletinin 'savunmasının' küresel sermayenin karlılığından bile daha öncelikli olduğu günümüz için bir mesajdır.

250 yıl önce Milletlerin Zenginliği adlı eserde dile getirilen fikirler, bu yaz **Londra'da düzenlenecek Dünya Siyasi Ekonomi Birliği konferansında günümüz koşullarına göre yeniden ele alınacak.**